

Niccolò Machiavelli. *Castruccio Castracanın elämä*. Suom. Paul-Erik Korvela 23'45, niin&näin-lehden filosofinen julkaisusarja, Tampere 2005.

Machiavellin pieni kirjoitus *Castruccio Castracanın elämä* vuodelta 1520 on tarina epätoivosta. Sen päähenkilö aloittaa elämänsä vailla ”sitä toivoa, jonka tulisi asua jokaisessa jalossa sielussa”. Tämä epätoivo tekee Castruccio Castracanista, toscanalaisen Luccan ruhtinaasta, kuitenkin poliittisen *virtùn* esimerkin. Epätoivon takia hän hylkää kasvattajansa suunnitteleman pappisuran sekä kristillisen toivon pelastuksesta ja valitsee aseet ja sodan, sillä ”et voi siis luottaa mihinkään paitsi omiin ponnistuksiisi”. Epätoivon ja *virtùn* sidos on Machiavellin ajattelun kulmakiviä. Esimerkiksi kuuluisassa kirjeessään vuodelta 1527 Francesco Vettorille, jossa hän kertoo rakastavansa enemmän isänmaataan kuin sieluaan, Machiavelli sanoo, että epätoivon avulla löydetään usein keinot, joita muuten ei havaittaisi. Ikään kuin Castruccio olisi lukenut Sunzin Sodankäynnin taidon, kun hän pani miehensä taistelemaan ”enemmän välttämättömyydestä kuin urheudesta” ja vailla mahdollisuutta paeta. Epätoivo ja kyvykkyys ovat Onnettaren vastakohta. Epätoivoisella on pitkät juuret ja tukeva runko eikä ensimmäinen tuulenpuuska siksi kaada häntä, kuten käy Onnettaren ja toisten aseiden avulla valtaan päässeille (*Ruhtinas* VII, 2). Castruccio on Machiavellille ”uusi ruhtinas”, joka ilmaantuu täysin yllättäen, vailla edeltäjiä, historiaa tai nimeä. Hän ei peri ruhtinaskuntaa, vaan hankki sen omin asein. Näin hän ylittää oman aikansa asettamat edellytykset. Ihmisen vapauden pakottava tarve *Fortunan*, Onnettaren edessä muodostaa Machiavellin ajattelun ontologisen jännitteen ja tekee siitä yhden renessanssin vallankumouksellisen ajattelun korkeimmista huipuista. Mutta ”Onnetar, joka haluaa olla kaikkien inhimillisten asioiden valtiass, ei ole antanut minulle (Castruciolle) tarpeeksi arvostelukykyä, jotta olisin osannut ennakkoida hänen tekemisiään, eikä tarpeeksi aikaa, jotta olisin voinut hänet voittaa”. Kyse ei ole tragediasta, eikä Castruccio luovuta taistelua, anna periksi, vaan toteaa vain tosiasian: *virtùn* ja *fortunan* välillä ei ole sovittua tai harmoniaa, vaan jatkuva aleatorinen liike ja oskillaatio. Tai kuten Machiavelli kirjoittaa Dicorseissa (II, 29): ”ihmiset voivat auttaa kohtaloa, mutta ei sitä vastustaa, he voivat kehrtää sen lankoja, mutta ei niitä katkaista. Sittenkään he eivät koskaan saa antautua sen vietäväksi. He eivät tiedä sen päämäärää, koska se kulkee mutkikkaita ja tuntemattomia teitä, siksi heidän on aina toivottava koskaan toivoaan hellittämättä, millaisessa asemassa ja ahdingossa he ovatkin”. Jopa tässä toivo viittaa enemmän epätoivoon ja kykyihin kuin johonkin konkreettiseen pelastuksen mahdollisuuteen. Machiavellin ajattelu tuottaa poliitikolle, ”uudelle ruhtinaalle”, joka ansaitsee ruhtinaskuntansa, eräänlaisen tyhjän paikan historian ulkopuolella, paikan, joka on täytettävä uuden historiallisen todellisuuden rakentamiseen kykenevillä voimilla. Louis Althusserin mukaan tämä tekee *Ruhtinaasta* ”eräänlaisen vallankumouksellisen, mutta utopistisen manifestin”. Toisaalta voisi myös kysyä, voiko Machiavellin manifestia pi-

tää enää utopistisena aikakaudella, joka pakottaa yhä useamman ihmisen elämään Castruccio Castracanın tavoin vailla sitä toivoa, joka tulisi asua jokaisessa jalossa sielussa?

Politiikka syntyy Machiavellilla tyhjässä tilassa, joka vaatii välirikkoa kahteen eri suuntaan. Yhtäältä voimakkaiden muutosten aikakaudella politiikan on sanouduttava irti kaikista poliittisista ja teoreettisista perinteistä. Poliitiikka ei perustu Jumalan johdatukselle tai luonnonjärjestykselle eikä se ole teologien, filosofien, politiikan tutkijoiden tai ”poliitikkojen” etuoikeutettu toiminnan piiri. Poliitiikka ei ole päämäärä sinänsä, jonka tuntemiseksi pitäisi olla teoreetikko, filosofi tai poliitikko. Poliitiikka on teoreettista käytäntöä ja osa konflikteja, joita se kuvaa ja joissa se on itse mukana. Jos ensimmäinen välirikko on *pakenemista* siitä, mikä on ollut, siis kaikista ulkoisista rajoitteista ja jokaisesta vanhasta ruhtinaskunnasta, niin toinen on aktiivinen ja destruktiivinen: politiikka on absoluuttista *kokeilua* ja siksi sen suhde moraalisiin on hankala; se tuhoaa olemassa olevaa järjestystä, jotta se saisi aikaan keinoja ja keksintöjä, joiden avulla kohdata luovasti ja rakentavasti *Fortuna*. Tämä on ajan horisontti, jossa olosuhteet sykkivät, voimat virtaavat, horisontti, jota hallitsee jatkuva liike ja jossa muodostuvat todelliset ja mahdolliset voimasuhteet. Castruccon elämä kertoo hyvin myös siitä, miten Machiavelli avaa poliittiselle subjektiivisuudelle uuden ulottuvuuden. Poliitiikan subjekti ei enää ole ennalta määrätty (Paavi, keisari, ruhtinas), vaan liikkuva. Sillä on valta, joka onnistuu ”tekemään politiikkaa”, mutta tämä subjekti ei ole yksilö, vaan kollektiivi (Ruhtinas ja kansa), joka muodostuu muutoksen, liikkeen tyhjässä tilassa, eikä politiikkaa ole ilman tätä kollektiivistä kokeilua.

Zanobi Buondelmonti kirjoittaa Machiavellille syyskuussa 1520 Castracanın elämästä: ”Niin luumme ja tutkimme sitä hieman yhdessä, Luigi, Guidetto, Diaccettino, Antonfrancesco ja minä; ja yleisesti olemme sitä mieltä, että se on hyvä ja hyvin sanottu”. Ystävät tietysti pitivät myös siitä, että Machiavelli mainitsee heidät tekstissä. Kyse ei ole tarinan historiallisesta todenmukaisuudesta, vaan sen *topoiden* (*locoiden*), siis mentaalisten paikkojen kirkkaudesta, elävyydestä ja suuruudesta. Niiden avulla Machiavelli rakentaa jonkinlaisen oman ajattelunsa peruskäsitteiden *vademecumin*.

Kirjan loppuun on liitetty Machiavellin pieni kirjoitus ”Kehotus katumukseen”, jota jotkut ovat pitäneet osoitukseksi Machiavellin kristillisyydestä, mutta joka lienee pikemminkin vitsi, ainakin mikäli sitä vertaa Machiavellin proosan kirkkaaseen ja selkeään tyyliin. ”Kehotuksen” kieli tuo lähinnä mieleen ”Lapinlahden lintujen” ortodoksisuutarisketit. Voi tietysti kysyä, miksi se on liitetty tähän yhteyteen. Paul-Erik Korvela on suomentanut tekstit, kirjoittanut asiantuntevat johdannot ja liittänyt teksteihin joi-takin selventäviä alaviitteitä suomalaiselle lukijalle. Kaiken kaikkiaan Castracanın elämä on lyhyt ja intensiivinen johdatus Machiavellin ajatteluun.

JUSSI VÄHÄMÄKI